

12th International Conference

EDUvision 2022

**»New Contemporary Challenges - Opportunities for Integrating
Innovative Solutions into 21st Century Education«**

23-25 november 2022

Organizer

EDUvision, Stanislav Jurjevčič s.p.

12th International Conference EDUvision 2022

»New Contemporary Challenges – Opportunities for Integrating Innovative Solutions into 21st Century Education«

The Book of Papers

23-25 november 2022

Main Editors: mag. Mojca Orel, Gimnazija Moste, Ljubljana, Slovenija
doc. dr. sc. Jasminka Brala-Mudrovčič, Sveučilište u Zadru, Hrvaška
doc. dr. sc. Josip Miletić, Sveučilište u Zadru, Hrvaška

Editors: Stanislav Jurjevčič, EDUvision; dr. sc. Ivana Kurtović Budja, Hrvaška; doc. dr. Artea Panajotović, Srbija; dr. Miha Slapničar, Slovenija, izr. prof. dr. Tomaž Petek, Slovenija, dr. Radmila Stojanović, Srbija, prof. dr. Boban Tomić, Srbija, doc. dr. sc. Matija Varga, Hrvaška.

Programme and Review Committee: mag. Mojca Orel (Head of Programme and Review Committee), dr. Miguel Ángel Queiruga Dios, doc. dr. sc. Jasminka Brala Mudrovčič, mag. Igorcho Angelov, mag. Andreja Burger, Andreja Cerkvencik, Nina Gabrovšek, Mojca Jerala, Stanislav Jurjevčič, Blanka Karanjac, Kristina Kern, dr. Jurij Kočar, Olga Koplan, Anja Kržič, Marko Ljubej, dr. Ana Logar, Andrej Martinek, doc. dr. sc. Josip Miletić, Inka Nose, Polona Ostanek, Katica Pantner, Maša Rakuš Dobnik, Alenka Slak, dr. Miha Slapničar, dr. Radmila Stojanović, Tina Šetina, Božena Šmirmaul, doc. dr. sc. Matija Varga.

Language Editor:

The authors of the articles are responsible for linguistic correctness.

Published by:

EDUvision, Stanislav Jurjevčič s.p.

Place and Date of issue:

Ljubljana, december 2022, Virtual Conference

Electronic Edition.

Publication website: <http://www.eduvision.si/the-book-of-papers>

Publication is free of charge.

Cover image: Jerkič, T. (2022).

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 141890563](#)

ISBN 978-961-95939-5-0 (PDF)

INDEX

PREFACE	10
CONFERENCE COMMITTEES	11
MODERN APPROACHES AND CHALLENGES IN TEACHING	13
<i>Kindergarten-Primary School Cooperation Practice during Transition</i>	14
Implementacija projektnog oblika rada u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (<i>Implementing Project-Based Forms of Work in Preschool Education Institutions</i>)	30
Dokumentiranje odgojno-obrazovnog rada kao put prema razumijevanju djeteta i djetinjstva (<i>Documenting Educational Work as a Way to an Understanding of the Child and Childhood</i>)	43
Procjene učitelja o značaju i efektima integrativne nastave (<i>Teachers' Assessments of the Importance and Effects of Integrative Teaching</i>)	58
Muzičko stvaralaštvo u digitalnim udžbenicima muzičke kulture za 4. razred osnovne škole (<i>Musical Creativity in Digital Textbooks of Music Education for the 4th grade of Elementary School</i>).....	69
Analiza potreba po kompetencah učiteljev za razvijanje ustvarjalnosti na području izobraževanja odraslih (<i>Analysis of Teachers' Competences Needs for Developing Creativity in Adult Education</i>)	83
<i>Development for Multimedia Curriculum: Media Project as a Constructivist Environment for Creativity</i>	96
Razvijanje podjetniških kompetenc: Vloga mentorja pri razvoju podjetniških kompetenc mladih v srednji šoli in posredni vpliv na razvoj identitete posameznika (<i>Developing Entrepreneurial Competencies: The Role of a Mentor in the Development of Entrepreneurial Competences of Young People in Secondary School and the Indirect Influence on the Development of an Individual's Identity</i>)	106
Prebujanje kompetenc podjetništva pri osnovnošolcih (<i>Awakening Entrepreneurial Competencies in Primary School Students</i>).....	115
S kreativnim razmišljanjem do učenja podjetnosti v spremenjenem času (<i>Through Creative Thinking to Learn Entrepreneurship in a Changed Time</i>)	122
Študija primera za srednješolce (<i>Case Study for Students</i>).....	130
Svet naših možganov: njihovo delovanje (učenje in pomnjenje), staranje in ohranjanje v dobri formi (<i>The World of our Brain: its Function (Learning and Memorization), Aging, and Keeping it in Good Shape</i>).....	139
Možgani, spanje in vpliv spanja na kognitivne sposobnosti človeka (<i>Brain, Sleep and Cognitive Functions</i>)	148
Kako zaposleni na OŠ Dragomelj skrbijo za zdravje svojih možganov (<i>What do the Employees of Primary School Dragomelj Do to Keep their Brain Healthy</i>).....	156
Gibanje z namenom: Interesna dejavnost z Bal-A-Vis-X in Brain gym® (<i>Movement with a Purpose: Extra-Curricular Activity with Bal-A-Vis-X and Brain gym®</i>).....	175
Digitalne kognitivne igre za učence s težavami na području izvršilnih funkcij (<i>Digital Cognitive Games for Students with Executive Functions Difficulties</i>)	181
Učimo se učiti ali pomembnost obvladovanja učenja in dobrih učnih navad v osnovni šoli (<i>Learning how to Learn or the Importance of Mastery Learning and Good Learning Habits in Primary School</i>).....	192

Mentoriranje učenki pri pripravi raziskovalne naloge (<i>Mentoring Student in the Preparation of her Research Assignment</i>).....	200
Raziskovalni in razmišljujoči um – preko projektov in aktivnosti do družbenokritičnega razmišljanja mladih (<i>Investigative and Reflective Mind – through Projects and Activities to Youth Critical Thinking</i>).....	206
Izzivi poučevanja digitalne generacije s pomočjo metode obrnjene učilnice (FLICREATE projekt) (<i>Challenges of Teaching the Digital Generation with the Flipped Classroom Method (FLICREATE Project)</i>).....	215
Erasmus+ projekt: Razvijanje kompetenc za boljše vključevanje učencev tujcev in težje vodljivih otrok (<i>Erasmus+ Project: Developing Competence for Better Integration of Migrant Pupils and Behaviourally Troubled Children</i>)	225
Barve znanosti (Projekt Erasmus+): Izzivi sodobnega časa (<i>The Colours of Science (Erasmus+ Project): The Challenges of Modern Times</i>)	237
Catchball – Vpliv sodelovanja v mednarodnih projektih na proces poučevanja in razvoj osebnosti učitelja oz. učenca (<i>Catchball – The influence on Working together on International Projects in the Process of Teaching and in Development in Personalities of the Teacher or Student</i>)	242
Mobilnost dijakov ter osebja v poklicnem in strokovnem izobraževanju (<i>Mobility of Students and Staff in Vocational Education</i>).....	248
Stari Egipt – projektno delo v prvem triletju osnovne šole (<i>Ancient Egypt – Project Work in the First Years of Elementary School</i>).....	255
Od ličkanja do izdelkov iz ličja in koruze (<i>From Husking Corn to the Products from Bast and Corn</i>).....	261
Moj domači kraj, te poznam? (<i>My Hometown, do I Know you?</i>).....	271
Modul naravna in kulturna dediščina Slovenije (<i>Natural and Cultural Heritage of Slovenia</i>)	281
Svetovna problematika v odtenkih med črno in belo (<i>World Issues are not to be Seen in Black and White only</i>).....	289
Spodbujanje aktivnega državljanstva v osnovni šoli s pomočjo avtentičnih nalog (<i>Promoting Active Citizenship in Primary School through Authentic Tasks</i>)	297
Prostovoljstvo na programu mednarodna matura (<i>Service at International Baccalaureate Diploma Programme</i>).....	305
Projektno delo: Koledovanje (<i>Project Work: Caroling</i>).....	313
Računalniško spremenjena vizija del Jožeta Plečnika (<i>A Computer – Altered Vision of Work of Jože Plečnik</i>)	317
Medpredmetno povezovanje zgodovine in geografije – učna enota Islam (<i>Cross-Curricular Integration Based on the Subjects of History and Geography – Module Islam</i>).....	327
Uporaba debatne metodologije pri pouku filozofije (<i>The Use of Debate Methodology in Philosophy Class</i>).....	338
Učenje za življenje – varno v promet (<i>Learning for Life – Safely into Traffic</i>)	345
Izzivi sodobnega poučevanja dijakov pri praktičnem pouku v kliničnem okolju (<i>Challenges of Modern Teaching of Students in Practical Lessons in a Clinical Environment</i>).....	352
MODERN APPROACHES AND CHALLENGES IN ONLINE EDUCATION	362
Instrukcijski dizajn online nastave na Odjelu za izobrazbo učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru tijekom pandemije COVID-19 (<i>Instructional Design of Online Classes at the Department of Teacher Education at the University of Zadar during the Covid-19 Pandemic</i>)....	363

Izobraževanje na daljavo v prvem in drugem valu šol Obsotelja in Kozjanskega (<i>Distance Education in the First and Second Wave of Obsotelje and Kozjansko Schools</i>).....	369
Kako približati pouk na daljavo običajnemu pouku v šoli (<i>How to Make Remote Classes be Similar to Regular Classes in School</i>)	377
Spremembe v načinu poučevanja kot posledica pouka na daljavo (<i>Changes in Teaching Methods as a Result of Distance Learning</i>).....	387
E-bazar, lastna rešitev za spletni bazar (<i>E-bazaar, our own Solution for an Online Bazaar</i>)	395
Spodbude in izzivi za razredništvo iz časa pouka na daljavo (<i>The Challenges of Being a Class Teacher in Times of Remote Learning and the Inspiration We can Draw from it</i>)	404
KNOWLEDGE ASSESSMENT	414
S formativnim spremljanjem do še bolj kakovostne dodatne strokovne pomoči v osnovni šoli in vrtcu (<i>Formative Assessment for More Effective Additional Professional Assistance in Primary School and Kindergarten</i>)	415
Vloga učitelja pri sodobnih pristopih poučevanja po načelih formativnega spremljanja (<i>The Role of the Teacher in Modern Teaching Approaches Based on the Principles of Formative Assessment</i>)	424
Timsko poučevanje z elementi formativnega spremljanja v podporo dijakom pri pripravi na maturitetni esej pri slovenščini (<i>Team Teaching with Elements of Formative Assessment to Support Students in Preparing for the Matura Essay in Slovenian Lessons</i>)	432
Učencu in učitelju prijazno opisno ocenjevanje pri pouku angleščine (<i>Student- and Teacher- Friendly Descriptive Assessment in Teaching English</i>)	439
Formativno spremljanje znanja z uporabo kvizov (<i>Formative Knowledge Monitoring by Using Quizzes</i>).....	448
Spoznavanje zgodovinskih virov pri pouku zgodovine v srednji šoli s formativnim spremljanjem (<i>Learning about Historical Sources in Secondary School History Lessons with Formative Assessment</i>)	454
<i>Multi-Perspective Evaluation</i>	462
CHALLENGES IN TEACHING LANGUAGES AND LITERATURE	464
<i>The Challenges in Learning English for Medical Purposes for the Health Professions Students</i>	465
Razvijanje sporazumevalne zmožnosti pri poučevanju angleščine in ruščine kot tujih jezikov za gluhe in naglušne učence (<i>Development of the Communicative Competence in Teaching English and Russian as Foreign Languages for Deaf and Hard-of-Hearing Students</i>).....	480
Poučevanje frazeologije u okviru nastave zavičajnoga govora – primjer Brista u Makarskom primorju (<i>Phraseology Teaching as Part of the Teaching of Native Speech – the Example of Brist in the Makarsko primorje</i>)	499
Z branjem spoznavam sebe, druge in svet (<i>By Reading, I get to Know Myself, Others and the World</i>).....	505
Noč s knjigo – motiviranje učencev za branje z uporabo digitalne tehnologije (<i>Night with a Book - Motivating Pupils to Read Using Digital Technology</i>).....	515
Medgeneracijsko branje kot spodbujanje bralnih navad dijakov (<i>Intergenerational Reading as the Promotion of High School Students' Reading Habits</i>).....	526
Spremljanje branja učencev drugega razreda osnovne šole s pomočjo preizkusa, ki temelji na kurikulumu (<i>Monitoring the Reading of Second Grade Elementary School Students Using a Curriculum-Based Assessment</i>)	534

Metoda lahkega branja in njena uporaba v pedagoškem procesu posebnega programa vzgoje in izobraževanja (<i>The Easy-to-read Method and its Application in the Special Education Teaching Process</i>)	541
S pravljico skozi dneve dejavnosti (<i>A Fairy Tale in Activity Days</i>).....	551
Gibanje in igre pri pouku slovenščine v tretji triadi osnovne šole (<i>Movement and Didactic Games in the Slovenian Language Classroom in the Last Three Years of Primary School</i>)	557
Od Bevka do skrbi za okolje (<i>From Bevk to Caring for the Environment</i>).....	565
Zaključna ekskurzija za lažje razumevanje Tavčarjeve Visoške kronike (<i>Final Excursion for Easier Understanding of Tavčar's the Visoko Chronicle</i>)	574
Predstavitve osebe – delo v skupini s pomočjo didaktičnih fotografij (<i>Introducing a Person – Group Work in the Classroom Using Didactic Image</i>).....	580
Učenje besedišča s pomočjo videa in podnapisi (<i>Learning Vocabulary with Video and Subtitles</i>).....	587
Besedišče A–Z (<i>Vocabulary A–Z</i>).....	592
Igra vlog za motivacijo in aktivno udeležbo vseh učencev pri pouku angleščine v osnovni šoli (<i>Roleplaying for Motivation and Active Engagement of Students when Teaching English Language in Primary School</i>).....	601
Spletno orodje Quizlet kot učni pripomoček pri poučevanju izbirnega predmeta nemščina (<i>Didactical Online Tool Quizlet as a Teaching Aid in Teaching the Optional Subject German</i>).....	609
CHALLENGES IN TEACHING SCIENCE AND MATH	617
Pojmovanje fizikalne vsebine hidrostatika pri prihodnjih učiteljih razrednega pouka (<i>Future Primary School Teachers' Comprehensions of Physics Content Hydrostatics</i>).....	618
Do socialnih kompetenc z igrifikacijo in sodelovalnim učenjem pri pouku kemije (<i>With Gamification and Collaborative Learning to Social Competencies in Chemistry Lessons</i>).....	631
Izvedba predmeta interdisciplinarni tematski sklop s pomočjo IKT (<i>Implementation of the Interdisciplinary Thematic Unit with the Help of ICT</i>)	645
Praktično delo pri pouku kemije (<i>Practical Work in Chemistry Lessons</i>).....	654
Fizika v adventu – primer konceptualnega učenja pri predmetu fizika na gimnaziji (<i>Physics in Advent - an Example of Conceptual Learning in the High School Physics</i>).....	662
Uporaba računalniške simulacije pri pouku biologije – dedovanje lastnosti pri morskih prašičkih (<i>The Use of Computer Simulation in Biology Lessons – Inheritance of Traits in Guinea Pigs</i>).....	668
Primeri dobre prakse pri predmetih Poslovna matematika s statistiko in Uporabna matematika v logistiki sledijo prenovi v išješolskih programov (<i>Good Practice Examples in the Subjects Business Mathematics with Statistics and Applied Mathematics in Logistics Follow the Higher Education Programs Renewal</i>)	676
Dvig digitalnih kompetenc pri pouku matematike (<i>Raising Digital Competences in Mathematics Lessons</i>).....	682
Naš izziv - pravilni poliedri (<i>Our Challenge - Regular Polyhedra</i>).....	689
CHALLENGES IN TEACHING PHYSICAL EDUCATION	698
Vpliv različnih učnih oblik na gibalno učinkovitost dijakov pri pouku ŠVZ (<i>The Influence of Different Teaching Methods on the Movement Efficiency of Students in the Physical Education Classes</i>).....	699
Šport po Bartlu: Po različnih poteh do istega cilja (<i>Sport According to Barle: Different Path, Same Goal</i>).....	707
Vpliv elementov joge na gibljivost otrok (<i>Influence of Yoga Elements on Children's Mobility</i>).....	716

Težave pri poučevanju nogometa v slovenskih strokovnih šolah (<i>Problems of Teaching Football in Slovenian Secondary Technical Schools</i>)	724
Drsanje v osnovni šoli (<i>Ice Skating in Primary School</i>).....	730
Orientacijski športni dan za učence s posebnimi potrebami (<i>Orienteering Sports Day for Students with Special Needs</i>).....	739
USE OF MODERN TECHNOLOGY IN EDUCATION	748
Čas za zasloni – učenje ali igranje igrice: primer nogometnega oddelka Dijaškega doma Gimnazije Šiška (<i>Screen Time – Studying or Gaming: the Case Study of a Football Class in Student Dormitory of Gymnasium Šiška</i>)	749
Ozaveščanje varne rabe interneta v osnovni šoli (<i>Raising Awareness of the Safe Use of the Internet in Primary School</i>).....	757
Vključevanje računalniške pismenosti v prvo triado kot nuja izobraževanja 21. stoletja (<i>Integrating Computer Literacy into the First Triad as a Necessity of 21st Century Education</i>).....	765
Izdelava spletnih strani v 6. razredu OŠ (<i>Making Websites in the 6th Grade of Elementary School</i>)	772
Razvoj prečnih/prenosljivih veščin s pomočjo elektronskega listovnika Mahara (<i>Development of Transversal/Transferable Skills with the Help of the Mahara Electronic Worksheet</i>).....	779
S pomočjo OpenSCAD-a do 3D tiska (<i>With the Help of OpenSCAD to 3D Printing</i>).....	787
Interaktivni program Sketchup, ki služi kot dober učni pripomoček za poučevanje vsebin s področja 3D-risanja v OŠ (<i>Interactive Program Sketchup as a Good Tool for Teaching 3D Modeling Contents in Primary School</i>)	795
Nastajanje in uporaba spletnega slikovnega slovarja za evropske avtomehanike, e-Pictionary (<i>Creating and Using the Online Picture Dictionary for European Car Mechanics, e-Pictionary</i>)...	802
EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND OUTDOOR LEARNING	809
Kognitivni, gibalni in socialno-emocionalni cilji tematske učne poti Polhov doživljajski park (<i>Cognitive, Social, Emotional and Movement Objectives of the Educational Trail Dormouse Adventure Park</i>).....	810
Skrivnostni gozd učenja (<i>The Secret Forest of Learning</i>).....	825
Matematični sprehod (<i>Math Walk</i>)	831
Preživetje v naravi v okviru projektnih dni (<i>Wilderness Survival as Extracurricular Activity</i>)	838
Pouk na šolskem vrtu in v gospodinjski učilnici – učenje za življenje (<i>Lessons in the School Garden and in the Home Economics Classroom – Learning for Life</i>).....	854
Trajnostni pristop v osnovni šoli (<i>Sustainability Approach in Primary School</i>).....	864
Krožno gospodarstvo – projektiranje in predstavitev samooskrbe s sončno elektrarno (<i>Circular Economy - Design and Presentation of Self-Suppliance with Solar Power Plant</i>)	872
V primežu hitre mode (<i>The Grips of Fast Fashion</i>)	892
COMMUNICATION AND PERSONALITY DEVELOPMENT	899
Fonološko zavedanje prezgodaj rojenih otrok pred vstopom v šolo (<i>Phonological Awareness of Premature Children before Entering School</i>).....	900
Skotopični sindrom oz. sindrom Helen Irlen: vpliv na življenje posameznikov in pomen ustrezne oftalmološke/optometrične diagnostike vida (<i>Scotopic Syndrome / Irlen Syndrome: Influence on the Life of Individuals and the Importance of the Relevant Ophthalmological / Optometric Diagnostics of the Vision</i>).....	918
Življenje učencev s skotopičnim sindromom oz. sindromom Helen Irlen: študija primera (<i>Life of Pupils with Scotopic Syndrome / Irlen Syndrome: Case Study</i>).....	934

Vedenjsko opazni učenci z motnjo ADHD (<i>Behaviorally Noticable Students with ADHD Disorder</i>)	948
Vključevanje strategij učenja življenjskih veščin za učence z avtizmom v šolski prostor (<i>Integration of Life Skills Learning Strategies for Children with Autism into a School Environment</i>)	955
Strategije dela z učenko z učnimi težavami in specifičnimi učnimi težavami – disleksijo (<i>Strategies for Working with a Student with Learning Difficulties and Specific Learning Difficulties – Dyslexia</i>)	965
Razvoj profesionalne identitete učitelja preko projekta Munera 3 (<i>Development of the Teacher's Professional Identity through Munera 3 Project</i>)	976
Razvijanje učiteljevih kompetenc pri vodenju razreda (<i>Developing the Teacher's Competences in Classroom Management</i>)	983
Vpliv razrednika na oblikovanje odgovornega in uspešnega dijaka (<i>The Impact of the Homeroom Teacher on the Formation of a Responsible and Successful Student</i>)	996
Občutenje smisla življenja in učna uspešnost slovenskih mladostnikov (<i>Sense of Life's Meaning and Academic Success among Slovenian Adolescents</i>)	1004
Premagovanje stresa pri učencih (<i>Overcoming Stress in Students</i>)	1016
Prostovoljske aktivnosti v dijaškem domu (<i>Voluntary activities in the Student Dormitory</i>)....	1025
Kaj čutim danes? (<i>What do I Feel Today?</i>)	1033
Vihar v glavi – prepoznavanje in zavestno upravljanje čustev (<i>Brainstorm – Recognising and Consciously Managing Emotions</i>)	1042
Čustvena inteligenca pri dijakih Srednje zdravstvene šole Ljubljana (<i>Emotional Intelligence among Students at the Secondary School of Nursing Ljubljana</i>)	1051
Tim in čustvena inteligenca (<i>Team and Emotional Inteligenca</i>)	1066
Socialno čustveno učenje preko likovnega ustvarjanja (<i>Social Emotional Learning through Art</i>)	1074
Obravnava smrtne nesreče in samomora v srednji šoli (<i>Dealing with Death Accident and Suicide in High School</i>)	1081
<i>Intercultural Communication in Multicultural Environment – Developing Intercultural Competences among Students' Future Teachers</i>	1088
Pasti permisivne vzgoje – kje so meje? (<i>Pitfalls of Permissive Parenting – Where are the Boundaries?</i>)	1096
Mladi in bonton (<i>Young People and Etiquette</i>)	1108
Vpliv komunikacije in odnosa na zadovoljstvo posameznika (<i>The Influence of Communication and Attitude on Individual Satisfaction</i>)	1117
Moč neverbalne komunikacije učitelja (<i>The Power of a Teacher's Non-Verbal Communication</i>)	1125
Komunikacijski trendi med dijaki in učitelji: uporaba alternativnih kanalov pri procesu poučevanja in učenja (<i>Teacher-Student Communication Trends: The Use of Alternative Channels in the Teaching and Learning Process</i>)	1133
Odkar mediiram*, bolje komuniciram! (<i>Since I have been Mediating, I've Become Better at Communicating!</i>)	1141
Tabor za nadarjene učence na Bohorju (<i>Camp for Talented Students on Bohor</i>)	1151
ROUND TABLE 1	1160
Integrative Approach to Teaching and Skills Development	1161

ROUND TABLE 2	1183
Creating Connections: towards Transnational Teaching	1184

PREFACE

*“Tell me and I forget. Teach me and I remember.
Involve me and I learn.”*
Benjamin Franklin

New generations of children are no longer finding any sense in lessons and the way they are taught, they are, so to speak, forcing us to change the way we teach and to find new ways of learning, new approaches to teaching. It is for this reason that the title of the international scientific conference EDUvision 2022 is chosen to be: **"New Contemporary Challenges - Opportunities for Integrating Innovative Solutions in 21st century education"**.

Authors of articles in this Book of Papers present the research, findings and extensive experience of educators, their innovative approaches to teaching, and methods for fostering motivation to learn and for developing soft skills.

Under the thematic topics you will find answers to the following questions in the papers:

- How to teach the new generation effectively and in what ways should knowledge be assessed objectively?
- How does participation in projects influence the teaching process and the personality development of both, the student and the teacher?
- How can we develop soft skills? How can we improve communication? What role does Mindfulness play in a student's development? How do we overcome stress in teachers and students? How can we reduce anxiety in students?

In numerous papers, the authors have fully demonstrated their creativity and innovation, presenting examples and effective solutions for teaching and assessing knowledge, thus enriching the range of solutions on how to apply the teaching here and now. Today, the role of the teacher needs to be redefined and re-evaluated. Teachers must first of all be capable to mentally adapt and prepare themselves for the real situation, and then find a proper contact with students. Students need to be approached through good communication, through openmindedness, a willingness to cooperate and acceptance of their perspective and point of view.

This volume includes **124 scientific and professional articles** and **summaries of two Roundtables presentations**: Integrative approach to teaching and skills development; Creating connections: towards transnational teaching.

*Programme and Organization Committee
of the international conference EDUvision 2022*

CONFERENCE COMMITTEES

KONFERENČNI ODBORI

Programme and Organization Committee of the Conference

mag. Mojca Orel, Moste Gymnasium, Ljubljana, Head of the Programme and Review Committee

dr. Miguel Ángel Queiruga Dios, University of Burgos, Spain

doc. dr. sc. Jasminka Brala-Mudrovčić, Department for Teacher Education Studies in Gospić, University of Zadar, Croatia

mag. Igorcho Angelov, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

mag. Andreja Burger, Drska Primary school

Andreja Cerkvėnik, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

Nina Gabrovšek, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Mojca Jerala, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Stanislav Jurjevčič, EDUvision

Blanka Karanjac, Stična Primary school

Kristina Kern, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

dr. Jurij Kočar, Moste Gymnasium, Ljubljana

Olga Koplān, Ivan Grohar Primary school, Škofja Loka

Anja Kržič, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

Marko Ljubej, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

dr. Ana Logar, Primary school of Metlika

Andrej Martinek, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

doc. dr. sc. Josip Miletić, Department of Croatian Studies, University of Zadar, Croatia

Inka Nose, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Polona Ostanek, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Katica Pantner, Prule Primary school, Ljubljana

Maša Rakuš Dobnik, Hinko Smrekar Primary school, Ljubljana

Alenka Slak, Moste Gymnasium, Ljubljana

dr. Miha Slapničar, Faculty of Education, University of Ljubljana

dr. Radmila Stojanović, Teacher Education Faculty, University of Belgrade, Serbia

Tina Šetina, Kašelj Primary school, Ljubljana

Božena Šmirmaul, Sveta Ana Primary school

doc. dr. sc. Matija Varga, University North, Koprivnica, Croatia

Review Committee of the Conference

mag. Mojca Orel, Moste Gymnasium, Ljubljana, Head of the Programme and Review Committee

doc. dr. sc. Jasminka Brala-Mudrovčić, Department for Teacher Education Studies in Gospić, University of Zadar, Croatia

mag. Andreja Burger, Drska Primary school

Nina Gabrovšek, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Mojca Jerala, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Olga Koplān, Ivan Grohar Primary school, Škofja Loka

Inka Nose, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

Polona Ostanek, Secondary School of Gastronomy and Tourism Ljubljana

dr. Radmila Stojanović, Teacher Education Faculty, University of Belgrade, Serbia

Tina Šetina, Kašelj Primary school, Ljubljana

Muzičko stvaralaštvo u digitalnim udžbenicima muzičke kulture za 4. razred osnovne škole

Musical Creativity in Digital Textbooks of Music Education for the 4th grade of Elementary School

Jelena Stanivuković

*University of Belgrade, Teacher Education Faculty, Serbia
jelena.stanivukovic@uf.bg.ac.rs*

Rezime

Muzičko stvaralaštvo podrazumeva svaki vid stvaralaštva koji je povezan sa muzikom. Pored zadataka u oblasti stvaralaštva na osnovnom i srednjem nivou – kao što su improvizacija ritma, osmišljavanje serije pokreta uz muziku, muzičke/ritmičke dopunjalke itd. trebalo bi posebnu pažnju posvetiti zadacima naprednog nivoa, kao što su: muzička pitanja i odgovori, osmišljavanje melodije od ponuđenih taktova... Naše istraživanje je pokazalo da su zadaci u udžbenicima za četvrti razred jednako raspoređeni prema osnovnom, srednjem i naprednom nivou i došli smo do zaključka da ne postoje statistički značajne razlike između udžbenika različitih izdavača kada su u pitanju nivoi stvaralaštva. Dodatni istraživački nalazi doveli su do zaključka da udžbenici izdavača Klett, Novi Logos, Kreativni centar i Zavod za udžbenike zaista prate uniformnu raspodelu. Sa druge strane, zadaci u oblasti stvaralaštva u udžbeniku izdavača Eduka značajno odstupaju od uniformne raspodele, odnosno zadataka osnovnog nivoa ima statistički značajno više od očekivanog. Takođe, pretpostavili smo da je korišćenje digitalnih udžbenika u nastavi unelo pozitivan pomak u radu na stvaralaštvu, iako bi trebalo dodatnu pažnju usmeriti na pisanje metodičke literature kao i dodatno raditi na osnaživanju postojećih učiteljskih muzičkih sposobnosti prilikom izvođenja nastave muzičke kulture u oblasti stvaralaštva, što je naše istraživanje i potvrdilo. S obzirom na to da se u četvrtom razredu mnogo vremena posvećuje muzičkom opismenjavanju učenika, razumljivo je što u odobrenim digitalnim udžbenicima muzičke kulture za četvrti razred nema više zadataka iz oblasti muzičkog stvaralaštva. Samim tim, uloga učitelja je veća, pošto su učitelji ti koji treba da osmisle kako da na svakom času muzičke kulture (održava se jedan čas nedeljno) bude zastupljen (najmanje) jedan od vidova stvaralaštva primeren uzrastu.

Ključne reči: digitalni udžbenik muzičke kulture, muzičko stvaralaštvo, nastava muzičke kulture, nivoi stvaralaštva, učitelji u nižim razredima osnovne škole.

Abstract

Musical creativity includes all types of creative activities intertwined with music. In addition to the tasks at the elementary and intermediate level of creativity – for example rhythm improvisation, designing a series of movements in accordance with the music, musical/rhythmic complements, etc. teachers should pay special attention to tasks of an advanced level, such as: musical questions and answers, creating a melody from the provided measures... Our research has shown that the tasks in the textbooks are equally distributed according to elementary, intermediate and advanced levels of creativity, and we have come to the conclusion that there are no statistically significant differences between textbooks from different publishers. Additional research findings led to the conclusion that the textbooks of the publishers Klett, Novi Logos, Kreativni centar and Zavod za udžbenike really follow a uniform distribution. On the other hand, the tasks in the field of creativity in the textbook of Eduka publisher deviate significantly from the uniform distribution – there are statistically significantly more tasks at the elementary level than expected. Moreover, we assumed that the use of the digital textbooks in teaching Music Education

brought a positive shift in the work on musical creativity, although additional attention should be directed to writing methodical literature in order to give assistance to the teachers and also work additionally on strengthening the existing teachers' musical abilities in the teaching of Music Education in the field of creativity, which our research confirmed. Considering that a lot of time in the fourth grade is devoted to achieving the musical literacy of pupils, it is understandable that there are no more tasks in the field of musical creativity in the approved digital textbooks of Music Education for the fourth grade. Consequently, the teacher's role is greater, since it is the teacher who needs to devise how to represent (at least) one of the age-appropriate forms of creativity in each Music Education lesson (one class is held per week).

Key words: digital textbook of music education, early primary school teachers, educational standards of musical creativity, musical creativity, teaching music education.

1. Uvod

Kreativnost okupira pažnju pedagoga i psihologa od druge polovine 20. veka i postala je istraživački veoma aktuelna. Zaključci ukazuju na to da muzičko stvaralaštvo ima ogromni doprinos u razvoju celokupne ličnosti deteta (Kvašček, 1976, Kratus, 1991, Hallam, 2010, Radoš, 2010). Jedan od načina za podsticanje i negovanje kreativnosti je muzičko stvaranje koje predstavlja kompleksnu i sveobuhvatnu aktivnost koja je zastupljena na časovima muzičke kulture. U *Programu nastave i učenja* (2021) muzičko stvaralaštvo zauzima ravnopravno mesto pored oblasti izvođenja i slušanja muzike. Navedeni su različiti vidovi stvaralaštva koje učenici treba da stvaraju. U dokumentu *Okvir predmetnog kurikulumu – obavezni predmeti u osnovnom obrazovanju* (2015) predviđeni su standardi u oblasti muzičkog stvaralaštva na osnovnom, srednjem i naprednom nivou i navedeni su vidovi stvaralaštva za svaki nivo. Časovi muzičke kulture na kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo su veoma zahtevni za realizaciju. Neretko, zbog kompleksnosti samog rada i nužne kvalitetne pripreme učitelja, učitelji pribegavaju jednostavnijim vidovima stvaralaštva koji nisu primereni uzrastu (Stanivuković, 2019).

S obzirom na to da je udžbenik sredstvo koje služi i kao pomoć u održavanju nastave, a da je i oblik udžbenika – digitalni udžbenik u upotrebi, sproveli smo istraživanje kako bismo ispitali kakva je raspodela zadataka u oblasti muzičkog stvaralaštva u digitalnim udžbenicima odobrenih izdavača muzičke kulture za četvrti razred po nivoima stvaralaštva. Analiziraćemo udžbenike muzičke kulture za četvrti razred sledećih izdavača: Klett, Vulkan izdavaštvo, Novi Logos, Freska, Kreativni centar, Zavod za udžbenike, BIGZ školstvo i Eduka s obzirom na raspodelu zadataka po nivoima stvaralaštva – na osnovnom, srednjem i naprednom nivou. Kako bismo stekli uvid o utiscima učitelja o sprovođenju aktivnosti u kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo na časovima muzičke kulture kao i širu sliku o samoj problematici, intervjuisaćemo učitelje koji su prošle godine predavali koristeći digitalne udžbenike usklađene sa *Programom nastave i učenja za 4. razred*.

2. Teorijske osnove istraživanja

Jedan od ciljeva nastave muzičke kulture u prva četiri razreda osnovne škole je podsticanje kreativnosti. Pored oblasti slušanja muzike i izvođenja muzike, u *Programu nastave i učenja* (2021) bitno mesto zauzima i muzičko stvaralaštvo. U oblasti muzičkog stvaralaštva ovim dokumentom je predviđeno da se učenik okuša u raznim vidovima stvaralaštva – kao što su: osmišljavanje pokreta, osmišljavanje ritmičke/melodijske pratnje, istraživanje zvuka i stvaranje zvučnih efekata, ilustrovanje podstaknuto muzičkim primerom, kreiranje melodije na poznat tekst i muzičke/ritmičke dopunjalke itd. Iako su oblasti – izvođenje muzike, slušanje muzike i

muzičko stvaralaštvo – date u *Programu nastave i učenja* predstavljene izolovano, potrebno je na časovima muzičke kulture te oblasti povezivati. One se prirodno prožimaju i na učitelju je da osmisli najbolji način kako bi muzičke sadržaje približio deci. „Primarna odgovornost nastavnika je i odlučivanje o tome šta će učenik naučiti, kao i osmišljavanje načina da se to postigne“ (Leman, Sloboda i Vudi, 2012: 218).

Okvir predmetnog kurikulumu – obavezni predmeti u osnovnom obrazovanju (2015) je dokument koji propisuje standarde – šta sve učenik ume i može na tri nivoa u oblasti muzičkog stvaralaštva. Na prvom, osnovnom nivou od učenika se očekuje da je osposobljen da od materijala i predmeta koji ga okružuju napravi muzičke instrumente; da osmisli na osnovu ponuđenih delova manje muzičke celine; da improvizuje pokret uz instrumentalnu ili vokalno-instrumentalnu muziku i da improvizuje ritmičku pratnju na napravljenim muzičkim instrumentima. Na srednjem nivou standarda u okviru muzičke kulture, propisuje se da učenik ume/može da: osmišljava melodijsko-ritmičke deonice koje prate muzičke primere na muzičkim instrumentima; stvara muzička pitanja i odgovore na instrumentu i/ili glasom; da osmisli koreografiju uz muziku i da ume da koristi IKT i učestvuje u odabiru muzike u različitim prilikama i kontekstima. Na naprednom nivou, od učenika se u oblasti muzičko stvaralaštvo očekuje da ume da: osmisli i zapiše aranžmane za razne muzičke instrumente Orfovog instrumentarijuma; da improvizuje i komponuje melodiju na zadati tekst i obrnuto; da osmišljava muziku i ples za školsku svečanost; da samostalno osmisli muziku i tekst; istražuje različite mogućnosti IKT-a u oblasti muzike; koristeći muzička znanja i iskustva osmisli prezentaciju koja nije iz predmeta muzičke kulture (*Okvir predmetnog kurikulumu*, 2015). U okviru navedenog dokumenta na osnovnom nivou nije naveden vid stvaralaštva koji je spoj likovne i muzičke umetnosti – ilustrovanje podstaknuto muzičkim primerom. Umesto pravljenja muzičkih instrumenata, koji se prema ovom dokumentu svrstavaju u osnovni nivo muzičkog stvaralaštva, smatramo da bi trebalo dodati ilustrovanje kao vid stvaralaštva. Učenici bi svakako trebalo da prave muzičke instrumente, međutim, možda bi to bilo adekvatnije ostvariti na časovima likovne kulture.

Program nastave i učenja propisuje da se svi vidovi stvaralaštva realizuju bez zapisivanja, po sluhu. Smatramo da navedeno nije dobro formulisano, pošto učenici počinju sa muzičkim opismenjavanjem u trećem razredu osnovne škole i ne postoji razlog da budu uskraćeni za mogućnost da svoje kreacije i zapišu ukoliko su u mogućnosti. Sa konstatacijom da stvaralaštvo treba da se zadrži na radu po sluhu je neusaglašen i *Okvir predmetnog kurikulumu* (2015) gde je zapisano da se od učenika očekuje da su osposobljeni da svoje zamisli ponekad i zapišu.

U mlađim razredima osnovne škole muzičko stvaralaštvo predstavlja različite aktivnosti na polju stvaranja muzike. Najjednostavniji vid muzičkog stvaralaštva je improvizacija pokreta uz slušani/pevani muzički primer (Stojanović, 1996). Da bi dete bilo u mogućnosti da improvizuje, potrebna je maštovitost. Takođe, mora postojati pravi podsticaj, kao i različite vrste kretnji u detetovom iskustvu. Sa iskustvom, pokret postaje usklađeniji tempu kompozicije, tako da se u četvrtom razredu od dece očekuje da su u mogućnosti da osmisle složen kreativni pokret – koreografiju – koji može, ali i ne mora da počiva na osnovnoj usklađenosti sa ravnomernom ritmičkom pulsacijom. Kao potencijalno problematičan vid stvaralaštva navodimo ilustrovanje podstaknuto muzičkim primerima. Iako bi muzičke i likovne sadržaje trebalo integrisati, pošto se muzički i likovni razvojni putevi u okviru dečjeg stvaralaštva odvijaju paralelno (Tomerlin, 1969), u praksi se pokazalo da učitelji često pribegavaju ovoj vrsti stvaralaštva bez neophodne prethodne sistematičnije pripreme jer je ovaj vid stvaralaštva veoma izazovan za realizaciju. Prilikom korišćenja ovog vida stvaralaštva, učitelji nisu prvenstveno vođeni radom na razvoju muzičkih sposobnosti kod učenika, već neretko popunjavanjem preostalog vremena do narednog časa. Ilustrovanje bi trebalo koristiti retko, sa akcentom na korišćenje različitih vrsta linija prilikom npr. prikazivanja dinamike ili kretanja melodije u kompoziciji (Stanivuković, 2019).

U četvrtom razredu se preporučuje izbegavanje spajanja likovnog i muzičkog kreativnog izraza. Umesto toga, trebalo bi usmeriti pažnju na kompleksnije vidove stvaralaštva. Prema Vigotskom (Vigotski, 2005), literarno stvaralaštvo potiskuje, a konačno i zamenjuje likovno stvaralaštvo. Tokom osmišljavanja teksta na poznatu melodiju, potrebno je učenike usmeravati da se trude da osmisle tekst koji se uklapa u poznatu muzičku frazu. Važno je i podsticati ih da kroz osmišljeni tekst iskažu sopstvene doživljaje i iskustva „svoje potrebe, misli i osećanja na istinit, otvoren i neposredan način“ (Gašić-Pavišić, 1990:123). Osmišljavanje melodije na poznat tekst dopušta deci da ispolje svu svoju kreativnost. Tekst koji je odabran treba da bude kratak i sadržajan. Da bi učenici svoju melodiju ponekada i zapisali, potrebno je da su muzički opismenjeni. Sa muzičkim osposobljavanjem počinju u trećem razredu, tako da bi trebalo očekivati da u četvrtom razredu mogu da zapišu jednostavne melodije koje osmisle. Improvizovanje ritmičke pratnje pesmi/brojalice sledi nakon obrađenih muzičkih sadržaja, prvenstveno brojalice. Sve aktivnosti koje su uvezane sa improvizovanjem kod dece stvaraju odličnu podlogu za razvoj kreativnog mišljenja, a da bi se razvijala kreativnost uopšte i sami časovi muzičke kulture moraju da budu sadržajni i da njima bude zastupljeno muzičko stvaralaštvo (Hallam, 2010). Nakon improvizovanja ritma, prelazi se na učenje i izvođenje aranžmana. Ukoliko se redovno radi na učenju i izvođenju aranžmana „stvaraju se kod dece zvučni fond i predstave, i na toj osnovi oni će stvarati sopstvene improvizacije“ (Stanivuković, 2019: 293). Pod uslovom da želimo da učenici zapišu svoje primere, prilikom rada na kompleksnijim vidovima stvaralaštva kao što su: muzička pitanja i odgovori, variranje melodije i stvaranje melodije od ponuđenih taktova/motiva – potrebno je da učitelj uradi sveobuhvatnu pripremu kako bi učenici mogli da zapišu ono što su stvorili. Neophodno je sistematično raditi na muzičkom opismenjavanju učenika sa kojim se kreće u trećem razredu osnovne škole i nastavlja do kraja četvrtog razreda. Takođe, trebalo bi osmisliti ili dodati slične, dodatne vidove usavršavanja na kojima bi se učitelji dodatno osposobili na polju muzičke pismenosti, kako bi mogli da npr. zapišu pesme koje deca osmisle.

U *Zakonu o udžbenicima* (2018) navodi se da je udžbenik „osnovno didaktički oblikovano nastavno sredstvo, u bilo kom obliku ili mediju, koje se koristi u obrazovno-vaspitnom radu u školi“. Jedan od oblika udžbenika je i digitalni udžbenik, koji sadrži multimediju i interaktivne sadržaje. Ukoliko je digitalni udžbenik dobro osmišljen i organizovan i ukoliko „zadovoljava didaktičko-metodičke, psihološke, sociološke, saznavne i ostale zahteve može doprineti aktivizaciji učenika za istraživačko učenje, stvaralački rad, samostalno učenje“ (Bojović, Ž., Ilić, M., 2016). U današnje vreme, digitalni udžbenici su svakodnevica većine đaka u Srbiji. Svi izdavači na teritoriji Republike Srbije, kojima je odobreno štampanje, imaju i digitalnu verziju. Iako su svi udžbenici odobreni, u zavisnosti od izdavača, neki udžbenici imaju bogatije sadržaje od drugih. Uvidom u *Katalog odobrenih udžbenika za 4. razred* (2022), udžbenici kojima je odobreno štampanje muzičke kulture za četvrti razred su: Zavod za udžbenike, Eduka, Klett, Novi Logos, Freska, BIGZ školstvo, Vulkan izdavaštvo i Kreativni centar. Izdavači Klett, Novi Logos, Freska i Vulkan izdavaštvo imaju QR-kodove unutar samog udžbenika, dok je za pristup digitalnim izdanjima ostalih izdavača malo kompleksnija i zahteva podnošenje molbe za kod i čeka se odobrenje. U nastavku rada bavićemo se zastupljenošću zadataka u oblasti muzičkog stvaralaštva po nivoima – osnovnom, srednjem i naprednom u navedenim udžbenicima.

3. Metodološki okvir istraživanja

3.1 Predmet i cilj istraživanja

Predmet i cilj istraživanja je analiza sadržaja muzičkog stvaralaštva u udžbenicima muzičke kulture za četvrti razred osnovne škole. Konkretno, udžbenike analiziramo s obzirom na raspodelu zadataka muzičkog stvaralaštva, to jest nivoa stvaralaštva – osnovni, srednji i napredni nivo. Predstavićemo i sadržaj zadataka u okviru svakog nivoa. Radi šireg sagledavanja muzičkog stvaralaštva i dodatnog rasvetljavanja problematike, intervjuisali smo i učitelje koji su predavali prošle godine koristeći digitalne udžbenike usklađene sa novim *Programom nastave i učenja za 4. razred*.

3.2 Zadaci istraživanja

- Utvrditi da li svi izdavači odobrenih udžbenika za četvrti razred, gledani kao jedan uzorak, imaju jednaku raspodelu zadataka stvaralaštva po nivoima stvaralaštva.
- Utvrditi raspodelu zadataka u oblasti muzičkog stvaralaštva u udžbenicima muzičke kulture različitih izdavača za četvrti razred osnovne škole prema nivoima stvaralaštva – osnovnom, srednjem i naprednom nivou i analizirati same zadatke unutar svakog nivoa stvaralaštva.
- Predstaviti zastupljenost izdavača koji se koriste u nastavi na osnovu podataka dobijenih iz intervjua sa učiteljima.
- Prema iskustvu intervjuisanih učitelja, predstaviti pozitivne i negativne strane u radu na muzičkom stvaralaštvu uopšte.
- Predstaviti pozitivne i negativne strane korišćenja digitalnih udžbenika u oblasti muzičkog stvaralaštva.

Na osnovu cilja istraživanja, moguće je izvesti opštu hipotezu istraživanja da su zadaci u oblasti muzičkog stvaralaštva jednako raspoređeni prema osnovnom, srednjem i naprednom nivou stvaralaštva. Takođe, da je korišćenje digitalnih udžbenika u nastavi unelo pozitivan pomak u radu na stvaralaštvu iako bi trebalo dodatnu pažnju usmeriti na pisanje metodičke literature kao i dodatno raditi na unapređenju postojećih učiteljskih muzičkih sposobnosti izvođenja nastave muzičke kulture u oblasti stvaralaštva.

3.3 Metod i instrument istraživanja

U istraživanju je korišćena deskriptivna metoda i tehnika analize sadržaja. Kao instrument istraživanja korišćena je evidenciona lista u kojoj su beležene posmatrane pojave. Za statističku obradu korišćen je program SPSS. Kako bismo ispitali kvalitet raspodele zadataka prema nivoima stvaralaštva, koristili smo neparametrijsku tehniku – hi-kvadrat test kvaliteta podudaranja (engl. Chi-square test goodness of fit), a da bismo ispitali razlike u raspodeli zadataka prema nivoima stvaralaštva koristili smo takođe neparametrijsku tehniku, hi-kvadrat test homogenosti (engl. Chi-square test of homogeneity). Važno je napomenuti da smo prilikom klasifikovanja zadataka prema nivou stvaralaštva gledali uputstva unutar samih zadataka. Zadaci koji su bili složeni po strukturi – koji su sadržali više različitih zahteva, klasifikovani su kao jedan zadatak i razvrstani su tako da se gledao najviši nivo stvaralaštva koji je zastupljen unutar samog zadatka. Takođe, treba napomenuti da unutar *Okvira predmetnog kurikulum*a, ilustracija podstaknuta muzičkim primerom nije klasifikovana ni u jedan nivo stvaralaštva.

Međutim, mi smo odlučili da taj spoj likovnog i muzičkog stvaralaštva svrstamo u osnovni nivo stvaralaštva, tako da su i zadaci iz tog polja ušli u klasifikaciju.

U drugom delu istraživanja korišćena je deskriptivna metoda i tehnika intervjuisanja. Instrument istraživanja bio je strukturisani intervju za učitelje koji se sastojao od tri pitanja (Tabela 1).

Tabela 1

Pitanja unutar intervjuja

1. Ko je izdavač udžbenika koji koristite u nastavi muzičke kulture?
2. Kakvi su Vaši utisci o radu na muzičkom stvaralaštvu na časovima muzičke kulture uopšte?
3. Da li ste koristili digitalne udžbenike i kakvi su Vaši utisci o radu na muzičkom stvaralaštvu korišćenjem digitalnih udžbenika?

Kroz prvo pitanje smo želeli da utvrdimo udžbenike kojeg izdavača učitelji koriste u nastavnom procesu. Rad na muzičkom stvaralaštvu nije bez izazova, tako da smo kroz drugo pitanje intervjuja želeli da saznamo koji su utisci učitelja u radu na muzičkom stvaralaštvu uopšte. Treće pitanje se odnosilo na sakupljanje utisaka o radu na muzičkom stvaralaštvu korišćenjem digitalnih udžbenika – koje su pozitivne, a koje bi mogle biti negativne strane uvođenja digitalnih udžbenika u radu na stvaralaštvu.

3.4 Uzorak istraživanja

Uzorak prvog dela istraživanja su činili svi odobreni udžbenici muzičke kulture za četvrti razred osnovne škole. To su udžbenici sledećih izdavača: Zavod za udžbenike, BIGZ školstvo, Kreativni centar, Novi Logos, Eduka, Klett, Vulkan izdavaštvo i Freska. Uzorak drugog dela istraživanja činio je prigodan uzorak od 25 učitelja koji rade u osnovnim školama na teritoriji Beograda i u svom pedagoškom radu koriste neki od prethodno navedenih udžbenika.

4. Rezultati i diskusija

Prvi istraživački zadatak odnosio se na utvrđivanje da li svi izdavači odobrenih udžbenika za četvrti razred, posmatrani kao jedan uzorak, imaju jednaku raspodelu zadataka stvaralaštva.

Tabela 2

Zbirna raspodela zadataka prema nivoima stvaralaštva u odobrenim udžbenicima muzičke kulture za 4. razred

Muzičko stvaralaštvo	Broj zadataka	Očekivan broj zadataka	Ostatak
Osnovni nivo	47	44,7	2,3
Srednji nivo	38	44,7	-6,7
Napredni nivo	49	44,7	4,3
Ukupno	134		

Iz tabele iznad (Tabela 2) vidimo da ukoliko sve analizirane udžbenike posmatramo kao jedan uzorak i pratimo raspodelu zadataka stvaralaštva prema nivoima, dobijamo podatak da je podjednak broj zadataka osnovnog, srednjeg i naprednog nivoa, odnosno hi-kvadrat test podudaranja (engl. Chi-square test goodness of fit) pokazao je da u raspodeli prema nivoima nema statistički značajne razlike (*Chi-square test* (1) = 1,537; $p = .464$). U tabeli vidimo odnos opaženih i očekivanih frekvencija pod pretpostavkom da za svaki nivo stvaralaštva postoji podjednak broj zadataka. Međutim, uvidom u sadržaj samih udžbenika pojedinačnih izdavača, došli smo do zaključka da bi trebalo analizirati svaki udžbenik zasebno.

Drugi istraživački zadatak odnosio se na utvrđivanje raspodele zadataka osnovnog, srednjeg i naprednog nivoa u oblasti muzičkog stvaralaštva u udžbenicima muzičke kulture različitih izdavača za četvrti razred osnovne škole. Hi kvadrat test homogenosti pokazao je da ne postoje statistički značajne razlike između udžbenika različitih izdavača kada su u pitanju nivoi stvaralaštva (*Chi-square test* (2) = 18,688; $p = .177$), što je prikazano u Tabeli 3.

Tabela 3

Raspodela zadataka muzičkog stvaralaštva po izdavačima prema nivoima stvaralaštva

			Nivoi stvaralaštva			Ukupno
			osnovni	srednji	napredni	
Udžbenik Klett	Broj zadataka	6	5	8	19	
	% u udžbeniku	31,6%	26,3%	42,1%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	12,8%	13,2%	16,3%	14,2%	
Vulkan izdavaštvo	Broj zadataka	6	4	4	14	
	% u udžbeniku	42,9%	28,6%	28,6%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	12,8%	10,5%	8,2%	10,4%	
Novi Logos	Broj zadataka	7	6	8	21	
	% u udžbeniku	33,3%	28,6%	38,1%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	14,9%	15,8%	16,3%	15,7%	
Freska	Broj zadataka	1	1	8	10	
	% u udžbeniku	10,0%	10,0%	80,0%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	2,1%	2,6%	16,3%	7,5%	
Kreativni centar	Broj zadataka	5	7	4	16	
	% u udžbeniku	31,3%	43,8%	25,0%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	10,6%	18,4%	8,2%	11,9%	
Zavod za udžbenike	Broj zadataka	4	7	8	19	
	% u udžbeniku	21,1%	36,8%	42,1%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	8,5%	18,4%	16,3%	14,2%	
BIGZ školstvo	Broj zadataka	5	3	5	13	
	% u udžbeniku	38,5%	23,1%	38,5%	100,0%	
	% u nivoi stvaralaštva	10,6%	7,9%	10,2%	9,7%	

Eduka	Broj zadataka	13	5	4	22
	% u udžbeniku	59,1%	22,7%	18,2%	100,0%
	% u nivou stvaralaštva	27,7%	13,2%	8,2%	16,4%
Ukupno	Broj zadataka	47	38	49	134
	% u udžbeniku	35,1%	28,4%	36,6%	100,0%
	% u nivou stvaralaštva	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Iz tabele kontigencije – Tabeli 3 – možemo uočiti da udžbenik izdavača Eduka ima najveći procenat (27.7%) zadataka prvog nivoa stvaralaštva u odnosu na ostale izdavače, a najmanje uočenih zadataka je kod udžbenika izdavača Freska (2.1%) odnosno samo jedan zadatak. Udžbenici izdavača Kreativni centar i Zavod za udžbenike (18.4%) imaju najveći procenat zadataka drugog nivoa stvaralaštva u odnosu na ostale izdavače. Najmanji procenat zadataka ovog nivoa je i ovog puta uočen u udžbeniku izdavača Freska (2.1%). Kada analiziramo zadatke naprednog nivoa, možemo zaključiti da su udžbenici nešto ujednačeniji. Udžbenici izdavačkih kuća Klett, Novi Logos, Freska i Zavod za udžbenike imaju po 16.3% uočenih zadataka iz naprednog nivoa stvaralaštva.

Sa ciljem potpunije analize smo za svakog izdavača posebno analizirali raspodelu zadataka stvaralaštva prema nivoima. U tabeli ispod (Tabela 4) vidimo da udžbenici izdavača Klett, Novi Logos, Kreativni centar i Zavod za udžbenike prate uniformnu raspodelu, odnosno ne postoje statistički značajne razlike u raspodeli zadataka osnovnog, srednjeg i naprednog nivoa. Za razliku od prethodno navedenog, udžbenik izdavača Eduka značajno odstupa od uniformne raspodele, odnosno zadataka osnovnog nivoa ima statistički značajno više od očekivanog (od očekivane frekvence). Udžbenici izdavača Vulkan, Freska i BIGZ školstvo nisu zadovoljili uslov za ovu analizu.² S obzirom na to da su procenti i frekvence u Tabeli broj 3 pokazivali da postoji mogućnost razlike u raspodeli, sproveli smo analizu za udžbenik izdavačke kuće Eduka.

Tabela 4

Raspodela zadataka po nivoima stvaralaštva

Udžbenik	<i>Hi-kvadrat test</i>	<i>df</i>	<i>p value</i>
Klett	0.737	2	.692
Novi Logos	0.286	2	.867
Kreativni centar	0.875	2	.646
Zavod za udžbenike	1.368	2	.504
Eduka	6.636	2	.036*

* $p < .05$

Prilikom zasebne analize sadržaja zadataka u udžbeniku svakog izdavača po nivoima stvaralaštva uvideli smo da udžbenik izdavača Klett među šest zadataka osnovnog nivoa (31.6%) postoje zastupljeni sledeći vidovi stvaralaštva: ilustracija, osmišljavanje pokreta uz muziku i stvaranje prateće ritmičke deonice na napravljenim muzičkim instrumentima. Na srednjem nivou postoji pet zadataka (26.3%) među kojima su muzička pitanja i odgovori i osmišljavanje serije pokreta uz muziku. Na naprednom nivou je osmišljeno osam zadataka (42.1%) koje čine učestvovanje u osmišljavanju muzike i plesa za školsku priredbu i osmišljavanje i zapisivanje melodija. Smatramo da je sadržaj samih zadataka veoma dobar,

² Broj zadataka u okviru nivoa je manji od proračunate obavezne frekvence.

zahtevi su jasni i s obzirom na to da je u pitanju četvrti razred, poželjno je da bude najviše zadataka naprednog nivoa kao što i jeste kod pomenutog izdavača.

U udžbeniku Vulkan izdavaštva uočeno je šest zadataka (42.9%) na osnovnom nivou gde dominira pravljenje muzičkih instrumenata koristeći predmete iz okruženja (čak četiri zadatka od šest), improvizacija ritma i pokreta. Na srednjem nivou imamo četiri zadatka, kao i na naprednom nivou (po 28.6%). Među zadacima na srednjem nivou nalaze se improvizacija muzičkog dijaloga na instrumentu i/ili glasom, a na naprednom nivou melodijske dopunjalke i osmišljavanje melodije uz poznat tekst. Smatramo da bi ovakvu raspodelu zadataka kod pomenutog izdavača trebalo promeniti u korist zadataka koji pripadaju naprednom nivou. Pod pretpostavkom da su učenici u prethodna tri razreda već napravili ritmičke instrumente na kojima će svirati, mišljenja smo da se u 4. razredu treba usredsrediti na zahtevnije zadatke za učenike.

Izdavač Novi Logos ima prilično izjednačen odnos između sva tri nivoa stvaralaštva, koji je ostvaren kroz raznolike zadatke. Na osnovnom nivou (33.3%) su zastupljeni zahtevi da učenici ilustruju, osmišljavaju manje muzičke celine na osnovu ponuđenih taktova i improvizovanje pokreta. Na srednjem nivou (28.6%) postoje osmišljavanje koreografije i stvaranje prateće melodijsko-ritmičke deonice na muzičkim instrumentima, dok su na naprednom nivou (38.1%) izdvojeni zadaci gde je potrebno da učenici pokažu i visok nivo sposobnosti u oblasti muzičke pismenosti – kao što su sastavljanje melodije na osnovu ponuđenih motiva, osmišljavanje teksta pesme i melodije kao i zapisivanje u okviru muzičkih dopunjalke.

Udžbenik izdavača Freska sadrži mali broj zadataka iz oblasti stvaralaštva u svom udžbeniku za četvrti razred. Svi zadaci iz oblasti stvaralaštva su grupisani u dva odeljka udžbenika koji su nazvani „Muzičko stvaranje“ i „Dodatak“. Kod ostalih izdavača stvaralaštvo se prožima kroz čitav udžbenik. Iako autor udžbenika ima mogućnost da odluči kakva će biti koncepcija udžbenika, pokazalo se kao bolje konceptualno rešenje da stvaralaštvo bude zastupljeno kroz čitav udžbenik, pa i kroz sve nastavne jedinice, kako bi i učiteljima i učenicima bilo jednostavnije i prirodnije da stvaralaštvu pristupaju. U okviru osnovnog i srednjeg nivoa u udžbeniku izdavača Freska postoji samo po jedan zadatak i to: osmišljavanje manje muzičke celine na osnovu ponuđenih modela – osnovni nivo i improvizacija muzičkog dijaloga na instrumentu i/ili glasom. Postoji osam zadataka (80%) u okviru naprednog nivoa među kojima su: osmišljavanje ritmičkih i melodijskih vežbi i njihovo zapisivanje, stvaranje melodije na poznati tekst... Smatramo da je potrebna preraspodela zadataka u okviru nivoa, jer je zadataka naprednog nivoa znatno više od zadataka osnovnog i srednjeg nivoa. Takođe je zastupljena formulacija zadatka koja obuhvata više zahteva za učenike, što može biti zbunjujuće za učenike. Kako do toga ne bi dolazilo, jedno od rešenja je zahteve unutar jednog zadatka razložiti na više zadataka.

Izdavač Kreativni centar u svom udžbeniku muzičke kulture na osnovnom nivou sadrži oko trećine ukupnih zadataka iz oblasti stvaralaštva (pet – 31.3%), dva više na srednjem nivou (43,8%), i četiri zadatka na naprednom nivou (25%). Među zadacima na osnovnom nivou su zahtev za ilustrovanjem, osmišljavanje pokreta i improvizacija ritmičke pratnje. Na srednjem nivou zastupljeni su zadaci stvaranja prateće melodijsko-ritmičke deonice na muzičkim instrumentima i improvizovanje muzičkog dijaloga, a na naprednom nivou sastavljanje melodije od ponuđenih motiva, osmišljavanje i zapisivanje melodije i samostalno osmišljavanje teksta i melodije.

Kada analiziramo udžbenik izdavača Zavod za udžbenike uočavamo manje zadataka na osnovnom nivou (četiri – 21.1%) nego što ima na srednjem (sedam – 36.8%) i naprednom (osam – 42.1%) nivou. Takva raspodela zadataka je opravdana, s obzirom na to da se radi o četvrtom razredu osnovne škole i potrebno je raditi na zahtevnijim vidovima muzičkog stvaralaštva. Na osnovnom nivou su zastupljeni zadaci koji iniciraju pokret i improvizovanje

ritmičke pratnje. Na srednjem nivou imamo osmišljavanje koreografije, stvaranje pratećih melodijsko-ritmičkih deonica i improvizaciju muzičkog dijaloga na instrumentu i/ili glasom. Variranje melodije, sastavljanje melodije od ponuđenih taktova i osmišljavanje teksta i melodije su među zadacima naprednog nivoa.

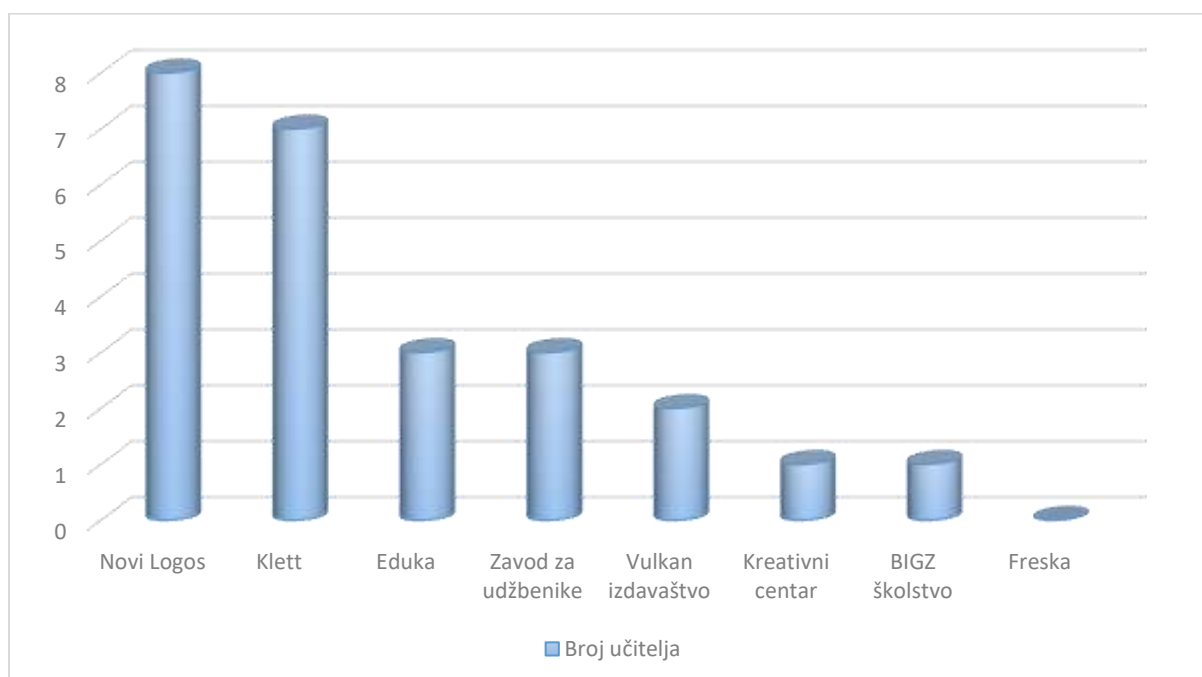
U udžbeniku muzičke kulture izdavača BIGZ školstva zastupljeno je samo trinaest zadataka iz oblasti stvaralaštva. Na osnovnom i naprednom nivou po pet (38.6%), a na srednjem nivou samo tri zadatka (23.1%). Među zadacima na osnovnom nivou nalaze se zahtevi za osmišljavanje ilustracije podstaknute muzičkim delom i improvizovanje ritmičke pratnje. Na srednjem nivou stvaranje prateće melodijsko-ritmičke deonice na muzičkim instrumentima i na naprednom nivou osmišljavanje i zapisivanje pratećih aranžmana, ritmička i melodijska dopunjalka i samostalno osmišljavanje teksta i melodije na zadatu temu.

Poslednji izdavač kojeg smo analizirali – Eduka u svojim udžbenicima ima najveći broj zadataka u okviru stvaralaštva – čak 22. Međutim, kada se analizira sadržaj tih zadataka, uočavamo da postoji 59.1% zadataka (trinaest zadataka) na osnovnom nivou među kojima su najzastupljeniji zahtevi za ilustrovanje muzike koja se sluša (šest zadataka), sledi pravljenje instrumenata (tri zadatka), a zatim osmišljavanje pokreta i improvizovanje ritmičke pratnje. Kako smo prethodno istakli, zahtevi za učenike 4. razreda u kojima se od njih očekuje da ilustruju svoje utiske o odslušanom muzičkom delu i prave Orfove instrumente nisu dovoljno podsticajni i ne utiču na dalji razvoj muzičkog stvaralaštva. Trebalo bi zadatke sa takvim zahtevima eliminisati i eventualno iskoristiti te muzičke podsticaje za rad na zadacima na srednjem i naprednom nivou. Na srednjem nivou (pet zadataka) su zastupljeni zadaci osmišljavanja koreografije i stvaranje pratećih melodijsko-ritmičkih deonica, a na naprednom nivou (četiri zadatka) muzička pitanja i odgovori i osmišljavanje teksta i melodije na zadatu temu.

Zastupljenost različitih izdavača u nastavi muzičke kulture bio je treći istraživački zadatak. Odgovor na ovo pitanje smo dobili kroz intervjuisanje učitelja ($N=25$). Rezultati su prikazani u grafikonu ispod.

Grafikon 1

Korišćeni izdavači u nastavi

Kao što se vidi iz grafikona, najfrekventniji izdavači korišćeni u nastavi su Novi Logos (8 učitelja – 32%) i Klett (7 učitelja – 28%), zatim slede Eduka i Zavod za udžbenike (po 3 učitelja – 12%), Vulkan izdavaštvo (2 učitelja – 8%) i Kreativni centar i BIGZ školstvo (po jedan učitelj – 4%) i konačno – Freska (0). Nijedan ispitanik se nije izjasnio da koristi udžbenik izdavača Freska, međutim, s obzirom na to da je navedeni udžbenik odobren od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i nalazi se u Katalogu odobrenih udžbenika (2022), mišljenja smo da treba da bude obuhvaćen analizom.

Četvrti istraživački zadatak je bio predstaviti utiske ispitanih učitelja o pozitivnim i negativnim stranama u radu na muzičkom stvaralaštvu uopšte. Odgovor na ovo pitanje smo dobili usmeno, kada su učitelji odgovorili na drugo pitanje strukturisanog intervjua. Mišljenja o radu na muzičkom stvaralaštvu su podeljena, s tim što možemo uočiti iz prikupljenih odgovora da prevladavaju nesigurnosti ispitanika o sopstvenim sposobnostima za vođenje muzičkog stvaralaštva, naročito kada su složeniji oblici stvaralaštva u pitanju – u tom slučaju učitelji misle da ne poseduju dovoljne kompetencije, naročito na polju muzičke pismenosti. U tabeli ispod su zapisani grupisani odgovori ispitanika i razvrstani su u dve kolone – pozitivni i negativni utisci.

Tabela 5

Utisci o sprovođenju aktivnosti u kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo na časovima muzičke kulture

Pozitivni utisci	Negativni utisci
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Deca uživaju na časovima muzičke kulture kada se radi muzičko stvaralaštvo (a i uopšte); ▪ Činjenica da nema pogrešnih odgovora ima pozitivan utisak na samopouzdanje dece; ▪ Prilikom izvođenja svojih kreacija pred celim odeljenjem, u pozitivnoj atmosferi, učenici mogu da prevaziđu strah od javnog nastupa i tremu; ▪ Učitelji su svesni pozitivnih efekata koje stvaralaštvo (i sama muzika) imaju na ličnost učenika; ▪ Učenici mogu nakon nekog vremena da se vrate i pogledaju/pročitaju svoje dotadašnje radove i uživaju u njima. ▪ Razvijaju se muzičke, a i druge sposobnosti zato što se na interesantan način obrađuju razni sadržaji. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Neki učitelji su nesigurni i misle da bi mogli da budu bolje obučeni za držanje časova na kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo. ▪ Šta sve podrazumeva muzičko stvaralaštvo? – Pojedininim učiteljima su nejasni zahtevi; ▪ Većina učitelja misli da nema dovoljno podrške i jasnih smernica za držanje časova muzičke kulture na kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo; ▪ Nedostatak metodičke literature za polje muzičkog stvaralaštva; ▪ Prezahtevni zadaci u udžbenicima; ▪ Nedovoljno uputstava u udžbenicima; ▪ Deca nisu dovoljno motivisana za rad na stvaralaštvu i teže ih je motivisati da rade na zadacima iz ove oblasti u odnosu na zadatke iz drugih oblasti; ▪ Zbog malog broja časova – jedan čas nedeljno – ne mogu da stignu da rade na muzičkom stvaralaštvu.

Odgovori na ovo pitanje nam rasvetljavaju činjenicu da je rad na muzičkom stvaralaštvu pun izazova za učitelje. Učitelji su svesni pozitivnih uticaja stvaralaštva na učenike, međutim imaju poteškoća u radu na tim sadržajima. Kao što je prikazano u tabeli, negativni utisci (8) prevladavaju u odnosu na pozitivne (6) i ukazuju na neophodnost veće metodičke podrške.

Predstavljanje pozitivnih i negativnih strana korišćenja digitalnih udžbenika u oblasti muzičkog stvaralaštva bio je peti istraživački zadatak. Prikupljeni odgovori su dobijeni odgovaranjem na poslednje, treće pitanje intervjuja. Svi ispitanici ($N=25$) su potvrdno odgovorili na pitanje da li koriste digitalne udžbenike. Intervjuisani učitelji su navodili samo pozitivne strane korišćenja digitalnih udžbenika: zadovoljni su interfejsom, sadržajima koji se tiču muzičkog stvaralaštva je moguće manipulirati – npr. uvećati sadržaje; smatraju da upotreba digitalnih udžbenika motiviše učenike i da pravi veliku razliku u samom radu na muzičkom stvaralaštvu. Iako učitelji nisu naveli nijednu negativnu stranu korišćenja digitalnog udžbenika, poteškoća u korišćenju ovih udžbenika može biti u vidu opremljenosti škola u tehničkom i materijalnom smislu i osposobljenost učenika za samostalno korišćenje digitalnih udžbenika, kao i posedovanje kompjutera za rad. Još jedan nedostatak se ogleda u tome što ukoliko dođe do prekida internet konekcije, ne može se pristupiti sadržaju i ne može se manipulirati sadržajima.

5. Zaključak

Pošli smo od opšte hipoteze da su zadaci u oblasti muzičkog stvaralaštva jednako raspoređeni prema osnovnom, srednjem i naprednom nivou stvaralaštva. Naše istraživanje je potvrdilo prethodnu hipotezu da su zadaci jednako raspoređeni prema nivoima ukoliko sve odobrene udžbenike muzičke kulture za četvrti razred posmatramo kao jedan uzorak. Kada posmatramo izdavače pojedinačno i zadatke koji su zastupljeni u udžbenicima dolazimo do zaključka da ne postoje statistički značajne razlike između udžbenika različitih izdavača kada su u pitanju nivoi stvaralaštva. Međutim, kada smo sa ciljem potpunije analize analizirali svakog izdavača posebno, uvidevši da su procenti i frekvence u Tabeli 3 pokazali da postoji mogućnost razlike u raspodeli, došli smo do zaključka da udžbenici izdavača Klett, Novi Logos, Kreativni centar i Zavod za udžbenike zaista prate uniformnu raspodelu. Sa druge strane, zadaci u oblasti stvaralaštva u udžbeniku izdavača Eduka značajno odstupaju od uniformne raspodele, odnosno zadataka osnovnog nivoa ima statistički značajno više od očekivanog.

U drugom delu opšte hipoteze pretpostavili smo da je korišćenje digitalnih udžbenika u nastavi unelo pozitivan pomak u radu na stvaralaštvu iako bi trebalo dodatnu pažnju usmeriti na pisanje metodičke literature kao i dodatno raditi na unapređenju postojećih učiteljskih muzičkih sposobnosti izvođenja nastave muzičke kulture u oblasti stvaralaštva, što je naše istraživanje i potvrdilo. Iz grupisanih rezultata našeg sprovedenog istraživanja na uzorku od 25 učitelja došli smo do zaključaka da su učitelji svesni pozitivnog uticaja na raspoloženje učenika na časovima muzičke kulture pri realizaciji sadržaja iz oblasti muzičkog stvaralaštva. Učešće u aktivnostima stvaranja utiče na porast samopouzdanja učenika i pozitivno utiče na celokupnu ličnost i pruža im se podrška kako bi prevazišli eventualni strah od javnog nastupa i tremu, radi se na razvoju muzičkih, ali i drugih sposobnosti, zato što se na interesantan način obrađuju razni sadržaji. Pored toga, ukoliko se uz pomoć IKT tehnike dečje stvaranje snimi ili zapiše, učenici i/ili roditelji mogu pristupiti tim sadržajima u bilo koje drugo vreme. Negativne strane rada na muzičkom stvaralaštvu koje su ispitanici učitelji istakli su nedostatak metodičke literature iz ove oblasti, nedovoljno jasno postavljeni zahtevi u udžbenicima, nedostatak metodičke podrške iz ove oblasti što utiče na pojavu nesigurnosti u sumnju u sopstvene sposobnosti učitelja prilikom izvođenja nastavnih časova na kojima je zastupljeno muzičko stvaralaštvo. Ispitanici učitelji

smatraju da korišćenje digitalnih udžbenika pozitivno utiče na motivaciju kod učenika prilikom rada na zadacima u oblasti muzičkog stvaralaštva i omogućava manipulisanje datim sadržajima što učenike čini aktivnijim na časovima.

Muzika utiče na razvoj svih sposobnosti, naročito ukoliko se na zanimljiv način pristupa obradi sadržaja (Hallam, 2010). Muzičko funkcionisanje na polju muzičkog stvaralaštva, iako bi trebalo prirodno da bude interesantno, ima dosta izazova. S obzirom na to da se u četvrtom razredu mnogo vremena posvećuje muzičkom opismenjavanju učenika (uvodi se tročetvrtinska mera, četvoročetvrtinska mera, postavljaju se novi tonovi...), razumljivo je što u odobrenim udžbenicima muzičke kulture za četvrti razred nema više zadataka iz oblasti muzičkog stvaralaštva. Samim tim, uloga učitelja je veća, pošto su učitelji ti koji treba da osmisle kako da na svakom času muzičke kulture (održava se jedan čas nedeljno) bude zastupljen (najmanje) jedan od vidova stvaralaštva primeren uzrastu. U *Programu nastave i učenja* (2021) predstavljeni su odabrani vidovi stvaralaštva koji bi trebalo da budu zastupljeni na časovima muzičke kulture u prva četiri razreda osnovne škole. Smatramo da bi bilo primerenije uzrastu i korisnije za dalji razvoj učeničkih muzičkih sposobnosti da se u četvrtom razredu osnovne škole, pored osnovnog i srednjeg nivoa stvaralaštva zaista radi i na zadacima na naprednom nivou stvaralaštva. U tom kontekstu, poželjno je prevazići nedostatak metodičke literature koja bi učiteljima pružila podršku u radu kao i organizovanje seminara i drugih vidova stručnih usavršavanja koji bi pomogli učiteljima da budu sigurniji u sopstvene muzičke sposobnosti kao i u samom izvođenju nastave iz ove oblasti.

6. Literatura

- Bojović, Ž., Ilić, M. (2016). Elektronski udžbenik u funkciji unapređivanja aktivnosti i položaja učenika. *Nauka i učenje – udžbenik u funkciji nastave i učenja, naučni skup*. Užice: Učiteljski fakultet. str. 571–588
- Gašić-Pavišić, S. (1990). Natali Robinskon Kol: Dečje stvaralaštvo je slobodno izražavanje ličnog životnog iskustva. U: Marjanović i sar. (1990). *Dečje jezičke igre*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28 (3). 269–289.
- Kvašček, R. (1976). *Psihologija stvaralaštva*. Beograd: ICS.
- Kratus, J. (1991). Growing with improvisation. *Music Educators Journal*. Dostupno na: <http://pom.sagepub.com>, posećeno 11. 11. 2016.
- Leman, A., Sloboda, Dž., Vudi, R. (2012). *Psihologija za muzičare*. Beograd: Univerzitet umetnosti Beograd, Fakultet muzičke umetnosti. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Radoš, K. (2010). *Psihologija muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Stanivuković, J. (2019). Zastupljenost različitih vidova stvaralaštva u nastavi muzičke kulture u 3. i 4. razredu osnovne škole. *Metodička teorija i praksa broj 2/2019*. str. 289–302.
- Stojanović, G. (1996). *Nastava muzičke kulture: od I do IV razreda osnovne škole: priručnik za učitelje i studente Učiteljskog fakulteta*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Tomerlin, V. (1969). *Dječje muzičko stvaralaštvo*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vigotski, L. (2005). *Dečja mašta i stvaralaštvo*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Zakon o udžbenicima*. (2018). Službeni glasnik RS, br. 27.

6.1 Izvori

- Đačić, M. (2021). *Muzička kultura 4 – udžbenik za 4. razred osnovne škole*. Beograd: BIGZ školstvo.
- Grujić, G., Sokolović Ignjačević, M. (2022). *Muzička kultura 4 – udžbenik za 4. razred osnovne škole*. Beograd: Klett.
- Ilić, V. (2021). *Muzička kultura 4 – za četvrti razred osnovne škole*. Beograd: Kreativni centar.
- Katalog odobrenih udžbenika za 4. razred*. (2022). Dostupno na: <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/03/Katalog-udzbenika-za-IV-i-VII-razred-OS-1.docx.pdf> posećeno 10. 9. 2022.
- Mihajlović Bokan, D., Injac, M. (2022). *Muzička kultura 4 – udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Beograd: Novi Logos.
- Obradović, M. (2022). *Muzička kultura 4 – udžbenik za četvrti razred osnovne škole*. Beograd: Vulkan izdavaštvo.
- Okvir predmetnog kurikuluma – obavezni predmeti u osnovnom obrazovanju*. (2015). Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/495893355/060415-Okvir-predmetnog-kurikuluma-obavezni-predmeti-u-osnovnom-obrazovanju-revidirano-2> posećeno 5. 9. 2022.
- Program nastave i učenja za četvrti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja*. (2021). Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/1/reg> posećeno 10. 6. 2022.
- Smrekar Stanković, M., Cvetković, S. (2021). *U svetu melodija i stihova – muzička kultura za četvrti razred osnovne škole*. Beograd: Eduka.
- Stojanović, G. (2021). *Muzička kultura – za četvrti razred osnovne škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Ukratko o autoru

Jelena Stanivuković, asistent je na Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu (Srbija) na predmetima Metodika nastave muzičke kulture I i II. Završna je godina doktorskih studija na Učiteljskom fakultetu. Polje naučnog interesovanja obuhvata razvoj kreativnosti kod učenika, muzičko stvaralaštvo na predškolskom i mlađem školskom uzrastu i uloga učitelja u podsticanju i razvoju muzičkog stvaralaštva kod učenika u prva četiri razreda osnovne škole.